

نظارت پژوهشی

(چارچوبی برای اساتید راهنما، اساتید مشاور، و دانشجویان تحصیلات تکمیلی)

ویرایش دوم

www.ketab.ir

مؤلف:

دکتر سعید صفایی موحد

سر شناسه : صفایی موحد، سعید، ۱۳۵۶
 عنوان و نام پدید آور: نظارت پژوهشی / صفایی موحد، سعید
 مشخصات نشر: تهران: علم استادان، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری: ۲۲۲: جدول
 شابک: ۱-۳۷-۶۲۹۶-۶۰۰-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی <http://opac.hlai.ir>
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۰۴۴۲۷
 یادداشت: کتابنامه: ص ۳۶۰-۳۶۹
 موضوع: برنامه ریزی درسی
 موضوع: نظامهای آموزشی - طرح و برنامه ریزی
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۱۶۵/۳ الف/۱۵/۱۵ LB2۸۰۶
 رده بندی دیویی: ۳۷۵/۰۰۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۶۸۰۲۶

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، یا پخش یا عرضه کند مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

نظارت پژوهشی

(چارچوبی برای اساتید راهنما، اساتید مشاور و دانشجویان تحصیلات تکمیلی)

مؤلف: دکتر سعید صفایی موحد

ناشر: علم استادان	نوبت چاپ: سوم
صفحه آرای: انتشارات علم استادان	سال چاپ: ۱۴۰۱
شمارگان: ۱۰۰۰	قیمت: ۹۰۰۰۰۰ ریال
تعداد صفحات: ۲۳۰	لیتوگرافی: طاووس رایانه
چاپ و صحافی: گنج شایگان	شابک: ۱-۳۷-۶۲۹۶-۶۰۰-۹۷۸
ناظر فنی چاپ: شادی جان بزرگی	

دفتر انتشارات: میدان انقلاب، خیابان انقلاب، پلاک ۱۳۴۸، طبقه ششم، انتشارات علم استادان.
 شماره تماس: ۰۶۶۴۱۸۴۵۷، ۰۶۶۴۱۸۴۹۳ و ۰۵۹۷۵۷۲۷-۰۹۱۰
 فروشگاه: میدان انقلاب، خ انقلاب، پلاک ۱۳۴۸، همکف، کانون اندیشه.
 شماره تماس: ۰۶۶۴۰۵۴۴۸، ۰۶۶۴۰۹۹۵۲ و ۰۶۶۴۰۹۹۸۲ و ۰۵۹۷۵۷۲۷-۰۹۱۰

پیشگفتار

یکی از بزرگ‌ترین آمال جوامع امروزی، به دست آوردن جایگاهی شایسته در حوزه علم و فن‌آوری است، چرا که امروزه علم مزیت رقابتی اصلی در عرصه بین‌المللی و مهم‌ترین منبع تولید ثروت محسوب می‌شود. گذشت آن زمانی که کشورها برای توسعه و پیشرفت، دل به منابع طبیعی خود می‌بستند، منابعی که مصرف روزافزون آن‌ها نه تنها باعث از بین رفتنشان می‌شود، بلکه زندگی بشر و طبیعت را به مخاطره می‌اندازد (مانند نفت، گاز، زغال‌سنگ، و امثالهم). در جهان امروزی ملل هوشمندی که در عمل (و نه صرفاً با شعار) قدر و ارزش علم و سرمایه فکری را دانسته‌اند به خوبی توانسته‌اند با حداقل هزینه و صرف منابع طبیعی، جایگاه خوبی در میان ملل توسعه یافته به دست آورند. شاهد اصلی این مدعا را می‌توان کشورهایی چون سنگاپور، مالزی، هندوستان، ژاپن و امثالهم دانست که منبع اصلی تولید سرمایه‌شان نه منابع زیرزمینی، بلکه افکار و اندیشه‌های شهروندانشان است.

اما مهم‌ترین ابزار هر جامعه برای تولید علم و فن‌آوری، نهاد آموزش عالی است. آموزش عالی تبلور آمال و آرزوهای یک ملت برای تربیت فرهیختگانی اندیشمند و مؤثر برای جامعه است. شاید به همین دلیل باشد که کمتر ملتی از هزینه کردن برای دانشگاه دریغ می‌ورزد یا خساست به خرج می‌دهد. اما انتظار جامعه در قبال هزینه‌های آموزش عالی چیست؟ تربیت فارغ‌التحصیلانی که اندیشه‌ورزی، توانایی حل مسئله، نوآوری، رفتار اخلاقی و تولید ثروت از ویژگی‌های اصلی آن‌ها باشد. اما سؤال بعدی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آموزش عالی ایران تا چه اندازه توانسته است این انتظارات را برآورده سازد؟ البته قصد بنده این نیست که در اینجا با استفاده از آمار رسمی یا غیررسمی به توجیه ادعای خود بپردازم. اما تجربه ناشی از چندین سال حضور در مجامع دانشگاهی به من نشان داده است که دانشگاه‌های ایران نه تنها با روش‌های سنتی خویش اندیشه‌ورزی را می‌کشند بلکه مهارت‌های مکتسبه افراد در طول زندگی را نیز از آن‌ها می‌گیرند و آن‌ها را به کسانی تبدیل می‌کنند که بزرگ‌ترین آمال و آرزویشان استخدام در یک نهاد دولتی و کسب درآمدک در قبال حداقل کوشش و تلاش است. بله! واقعیت این است که دانشگاه ایرانی امروزه کارکردهای ضد علمی و ضداجتماعی‌اش بر کارکردهای جامعه پسندش تفوق پیدا کرده است. نمونه این مدعا رساله‌های دانشجویی در مقطع ارشد و دکتری هستند. امروزه رساله‌های دانشجویی نماد بارز بی‌اخلاقی و بی‌نظمی آکادمیک در جامعه ایرانی هستند. موضوعاتی که به هیچ وجه دغدغه اصلی این جامعه نیستند، استادانی که هیچ‌گونه تعهدی به اجرای درست پروژه ندارند، دانشجویانی که پایان‌نامه‌شان چیزی جز سرقت علمی نیست، مؤسساتی که کاری جز فروش پایان‌نامه و اجرای پژوهش‌های بدون پشتوانه علمی ندارند، و موارد مشابه دردناکی که در این مقال نمی‌گنجد. نظارت پژوهشی (هدایت فرایند اجرا و نگارش پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی) فرآیندی است که هدف آن نظم‌بخشی به پروژه‌های دانشجویی در تحصیلات تکمیلی است. نظارت پژوهشی حوزه‌ای کمتر شناخته‌شده در آموزش عالی ایران است. عمده اساتید ایرانی کماکان به صورت

سنتی و صرفاً بر اساس آنچه خود در دوران دانشجویی تجربه کرده‌اند به هدایت رساله‌های تحصیلات تکمیلی می‌پردازند. این در حالی است که نظارت پژوهشی حوزه‌ای شناخته شده در مدیریت آموزش عالی در جهان است و هر ساله پژوهش‌های گسترده‌ای به منظور نظریه‌پردازی و مدل‌پردازی در این زمینه صورت می‌پذیرد. حتی کنفرانس نظارت پژوهشی که هر دو سال یک‌بار در آفریقای جنوبی برگزار می‌شود به محل گردهمایی اندیشمندان و علاقه‌مندان حوزه نظارت پژوهشی تبدیل شده است.

کتاب حاضر که حاصل مطالعات و پژوهش‌های چند ساله اینجانب می‌باشد را می‌توان نخستین کتابی دانست که منحصراً به مبحث نظارت پژوهشی پرداخته و سعی کرده است حوزه مذکور را به عنوان یک موضوع پژوهشی و کاربردی در دانشگاه مد نظر قرار دهد. این کتاب شامل سه بخش و سیزده فصل می‌باشد. در بخش اول به مبانی نظری و الگوهای نظارت پژوهشی پرداخته شده است. در بخش دوم مجموعه پژوهش‌هایی که توسط نگارنده در داخل کشور صورت گرفته و به چاپ رسیده‌اند ارائه شده‌اند. نهایتاً بخش سوم به مجموعه ابزارهای کاربردی اختصاص دارد که می‌توان در عرصه نظارت پژوهشی مورد استفاده قرار داد. ضمن تشکر از تمامی اندیشمندانی که در طی چند سال گذشته به پژوهش در این حوزه مغفول پرداخته و آثار ارزشمندی را تولید کرده‌اند، امیدوارم که اثر حاضر بتواند به استادان راهنما و مشاور برای هدایت بهتر پروژه‌های دانشجویی و به دانشجویان در جهت اجرای تحقیقاتی ارزشمند در این حوزه کمک نماید. از تمامی علاقه‌مندان دعوت می‌شود تا نظرات اصلاحی خویش را به نشانی پست الکترونیکی اینجانب (s.s.movahed@yahoo.com) ارسال دارند.

با احترام

دکتر سعید صفایی موحد

فهرست مطالب

بخش اول - مبانی نظری	۷
فصل اول - مفاهیم و تعاریف	۹
فصل دوم - وظایف و مسئولیت‌های استاد راهنما	۱۵
فصل سوم - معیارهای انتخاب استاد راهنما	۲۳
فصل چهارم - عوامل مؤثر بر فرایند نظارت پژوهشی	۲۹
فصل پنجم - سبک‌های نظارت پژوهشی	۴۱
فصل ششم - نقش‌های استاد راهنما و دانشجو	۵۳
فصل هفتم - رویکرد مدیریت دانش در نظارت پژوهشی	۵۹
فصل هشتم - کاربرد فواو در نظارت پژوهشی	۶۹
فصل نهم - کاربرد مدل‌های تصمیم‌گیری در انتخاب استاد راهنما	۷۵
بخش دوم - پژوهش‌های داخلی	۸۱
فصل دهم - گونه‌شناسی سبک نظارت پژوهشی استادان راهنما در ایران: از تسهیل‌گری تا فرمان‌دهی ...	۸۳
فصل یازدهم - واکاوی هنجارهای مؤثر بر انتخاب استاد راهنما در حوزه‌های محض و میان‌رشته‌ای ...	۹۷
فصل دوازدهم - واکاوی برنامه درسی پنهان در انتخاب استاد راهنما در دانشکده ریاضی	۱۱۵
فصل سیزدهم - واکاوی هنجارهای پنهان مؤثر بر انتخاب استاد راهنما در دانشکده علوم تربیتی	۱۲۹
بخش سوم - ابزارها	۱۵۱
منابع	۲۲۷